

INGLIZ TILIDA FAST FOOD TERMINLARINING PAYDO BO'LISH OMILLARI

Choriyeva Dilsevar Safar qizi

Termiz iqtisodiyot va sersiteti universiteti talabasi.

dilsevarc@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20623256>

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz tilida fast food terminlarining shakllanishi va ommalashishiga ta'sir ko'rsatgan lingvistik, ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy omillar tahlil qilinadi. Fast food sohasi XX asrda AQShda keng rivojlanib, keyinchalik butun dunyoga tarqalgan. Shu jarayon bilan birga ingliz tilida **burger, hot dog, takeaway, drive-thru, combo meal, nuggets, fries** kabi ko'plab terminlar paydo bo'ldi va xalqaro leksik qatlamga aylandi. Maqolada ushbu terminlarning kelib chiqishi, semantik xususiyatlari, so'z yasash usullari hamda globallashuv jarayonidagi o'rni yoritiladi.

Kalit so'zlar: fast food, termin, ingliz tili, globallashuv, leksika, restoran madaniyati, so'z yasalishi.

Abstract. This article analyzes the linguistic, social, economic, and cultural factors that influenced the formation and popularization of fast food terms in the English language. The fast food industry developed widely in the United States in the twentieth century and later spread throughout the world. Along with this process, many terms such as **burger, hot dog, takeaway, drive-thru, combo meal, nuggets, fries** appeared in English and became part of the international lexical layer. The article discusses the origin of these terms, their semantic features, word-formation methods, and their role in the process of globalization.

Keywords: fast food, term, English language, globalization, lexis, restaurant culture, word formation.

Аннотация. В данной статье анализируются лингвистические, социальные, экономические и культурные факторы, повлиявшие на формирование и популяризацию терминов fast food в английском языке. Индустрия fast food получила широкое развитие в США в XX веке, а затем распространилась по всему миру. Вместе с этим процессом в английском языке появились такие многочисленные термины, как **burger, hot dog, takeaway, drive-thru, combo meal, nuggets, fries**, которые стали частью международного лексического пласта. В статье освещаются происхождение данных терминов, их семантические особенности, способы словообразования, а также их роль в процессе глобализации.

Ключевые слова: fast food, термин, английский язык, глобализация, лексика, ресторанная культура, словообразование.

Kirish. Til jamiyat hayoti bilan chambarchas bog'liq bo'lib, undagi o'zgarishlar ijtimoiy, iqtisodiy va madaniy taraqqiyot natijasida yuzaga keladi. Ayniqsa, kundalik hayotda keng qo'llaniladigan sohalarda til leksikasiga tez ta'sir ko'rsatadi. Shunday sohalardan biri – fast food, ya'ni tez tayyorlanadigan ovqatlanish tizimidir.

Fast food terminlari dastlab ingliz tilida, xususan, Amerika ingliz tilida faol shakllangan. Bunga sabab AQShda tez ovqatlanish madaniyatining sanoat darajasida rivojlanishi, yirik restoran tarmoqlarining paydo bo'lishi va ularning xalqaro miqyosda keng tarqalishidir. Bugungi kunda

fast food terminlari nafaqat ingliz tilida, balki boshqa tillarda ham o'zlashma so'zlar sifatida faol ishlatilmoqda.

Fast food tushunchasi va uning terminologik xususiyati. **Fast food** inglizcha birikma bo'lib, "tez tayyorlanadigan ovqat" degan ma'noni anglatadi. Bu termin ikki komponentdan tashkil topgan: "**fast**" – tez;, "**food**" – ovqat.

Ushbu birikma dastlab xizmat ko'rsatish tezligi va ovqat tayyorlash jarayonining qisqaligini ifodalagan. Keyinchalik esa u alohida ovqatlanish madaniyati, xizmat ko'rsatish tizimi va tijorat sohasi nomiga aylangan.

Fast food terminlari odatda quyidagi xususiyatlarga ega:

- 1) qisqa va talaffuzi oson bo'ladi;
- 2) reklama va savdo uchun qulay shaklda yaratiladi;
- 3) mahsulot nomi, tayyorlash usuli yoki xizmat turini bildiradi;
- 4) ko'pincha xalqaro miqyosda tarjimasiz ishlatiladi.

Masalan, **burger, pizza, hot dog, sandwich, fries, nuggets, drive-thru** kabi so'zlar ko'plab tillarda deyarli o'z shaklida qo'llaniladi.

Ingliz tilida fast food terminlarining paydo bo'lish omillari:

1. Ijtimoiy hayot sur'atining tezlashuvi – fast food terminlarining paydo bo'lishidagi asosiy omillardan biri jamiyat hayotining tezlashuvidir. XX asrda sanoatlashuv, urbanizatsiya va ish vaqtining ko'payishi natijasida odamlar ovqatlanishga kamroq vaqt ajrata boshladilar. Shuning uchun tez tayyorlanadigan, olib ketishga qulay va arzon ovqatlarga ehtiyoj ortdi.

Natijada ingliz tilida **takeaway, quick service, ready-to-eat, grab-and-go** kabi terminlar paydo bo'ldi. Bu birliklar ovqatni tez olish, olib ketish yoki darhol iste'mol qilish imkoniyatini bildiradi. Masalan: **takeaway** – olib ketiladigan ovqat, **grab-and-go** – tez olib ketib yeyiladigan mahsulot, **quick service restaurant** – tez xizmat ko'rsatuvchi restoran. Bu terminlar jamiyatdagi vaqtni tejash ehtiyoji bilan bevosita bog'liqdir.

2. Amerika ovqatlanish madaniyatining ta'siri – fast food terminologiyasining shakllanishida Amerika madaniyatining roli juda katta. Chunki McDonald's, Burger King, KFC, Subway kabi yirik restoran tarmoqlari aynan ingliz tilida nomlangan mahsulotlar va xizmat turlarini butun dunyoga yoydi. Masalan: **hamburger, cheeseburger, fried chicken, chicken wings, French fries, milkshake, combo meal**.

Bu terminlar dastlab Amerika ingliz tilida faol ishlatilgan bo'lsa, keyinchalik xalqaro leksik birliklarga aylangan. Ayniqsa, **burger** so'zi ko'plab yangi terminlarning yasashiga asos bo'ldi: **cheeseburger, chicken burger, veggie burger, double burger** va boshqalar.

3. Texnologik va xizmat ko'rsatish tizimidagi o'zgarishlar – fast food sohasi faqat mahsulotlar bilan emas, balki xizmat ko'rsatish usullari bilan ham bog'liq. Texnologik taraqqiyot natijasida ovqat tayyorlash, buyurtma qabul qilish va mijozga yetkazish jarayonlari o'zgardi. Bu esa yangi terminlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ldi. Masalan:

- 1) **drive-thru** – avtomobildan tushmasdan buyurtma berish va olish xizmati;
- 2) **self-service** – o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish;
- 3) **delivery** – yetkazib berish;
- 4) **online order** – onlayn buyurtma;
- 5) **mobile ordering** – mobil ilova orqali buyurtma berish.

Ayniqsa, **drive-thru** termini fast food madaniyatining muhim belgilaridan biri hisoblanadi. Bu termin avtomobil madaniyati rivojlangan jamiyatda paydo bo'lgan bo'lib, tezlik, qulaylik va xizmat ko'rsatish samaradorligini ifodalaydi.

4. Reklama va marketing ta'siri – fast food terminlarining shakllanishida reklama va marketing ham muhim rol o'ynaydi. Kompaniyalar mahsulot nomlarini qisqa, esda qolarli va jozibador qilishga intiladi. Shu sababli ko'plab terminlar reklama ehtiyojlari asosida yaratilgan. Masalan: **Happy Meal, Big Mac, Whopper Combo, Value Meal**. Bunday terminlar oddiy mahsulot nomi bo'lish bilan birga, brend imijini ham yaratadi. Masalan, **Happy Meal** birikmasida "happy" so'zi ijobiy emotsional ma'no beradi va mahsulotni bolalar hamda oilalar uchun jozibador qiladi.

Marketing ta'sirida fast food terminlari ko'pincha qisqartiriladi yoki soddalashtiriladi. Masalan, **combination meal** o'rniga **combo meal** yoki oddiygina **combo** shakli ishlatiladi. Bu esa tilning iqtisodiylik tamoyiliga mos keladi.

5. Globallashuv va xalqaro aloqa – globallashuv fast food terminlarining dunyo tillariga tarqalishida asosiy omillardan biridir. Ingliz tili xalqaro aloqa, biznes va reklama tili bo'lgani sababli fast food sohasi terminlari ham ko'pincha inglizcha shaklda qabul qilinadi.

Bugungi kunda **burger, pizza, hot dog, sandwich, fries, nuggets, menu, combo** kabi so'zlar turli tillarda, jumladan, o'zbek tilida ham faol qo'llaniladi. Ko'pincha bu terminlar tarjima qilinmaydi, chunki ularning inglizcha shakli xalqaro brend va mahsulot nomi sifatida tanilgan.

Masalan, o'zbek tilida "pishloqli gamburger" deyish mumkin bo'lsa-da, amaliy nutqda ko'proq **cheeseburger** termini ishlatiladi. Bu holat ingliz tilining global ta'sirini ko'rsatadi.

6. So'z yasalihi va qisqartirish jarayonlari – ingliz tilida fast food terminlari turli so'z yasalihi usullari orqali shakllangan. Eng ko'p uchraydigan usullar quyidagilardir:

Kompozitsiya, ya'ni ikki yoki undan ortiq so'zning qo'shilishi:

cheeseburger – cheese + burger;

milkshake – milk + shake;

fast food – fast + food;

drive-thru – drive + through.

Qisqartirish usuli: combo – combination so'zining qisqartirilgan shakli;

fries – French fries birikmasining qisqa shakli;

app – application so'zining qisqartmasi, masalan, food delivery app.

Semantik kengayish – ba'zi so'zlar dastlab umumiy ma'noga ega bo'lgan, keyinchalik fast food sohasida maxsus termin sifatida ishlatila boshlagan. Masalan, **menu** so'zi umumiy ovqatlar ro'yxatini bildirsa, fast food restoranlarida u mahsulotlar, narxlar va kombinatsiyalar tizimini anglatadi.

7. Boshqa tillardan o'zlashgan birliklar – ingliz tilidagi fast food terminlari faqat inglizcha so'zlardan iborat emas. Ba'zi terminlar boshqa tillardan kirib kelgan va ingliz tilida yangi ma'no kasb etgan. Masalan: **pizza** – italyan tilidan, **taco** – ispan/meksika madaniyatidan, **kebab** – turkiy va sharq oshxonalar bilan bog'liq, **sushi** – yapon tilidan, **burrito** – ispan tilidan. Bu so'zlar ingliz tiliga kirib, fast food tizimida faol terminlarga aylangan. Demak, ingliz fast food terminologiyasi ko'p madaniyatli xususiyatga ega.

Fast food terminlarining semantik guruhlari – ingliz tilidagi fast food terminlarini ma’no jihatidan bir necha guruhga ajratish mumkin.

1. **Mahsulot nomlari:** burger, cheeseburger, hot dog, sandwich, pizza, nuggets, fries.

2. **Ichimlik nomlari:** milkshake, soft drink, soda, smoothie, iced tea.

3. **Xizmat ko’rsatish terminlari:** drive-thru, takeaway, delivery, self-service, online order.

4. **Marketing va menyu terminlari:** combo meal, value meal, kids’ meal, special offer; limited edition.

5. **Tayyorlash usulini bildiruvchi terminlar:** fried, grilled, crispy, roasted, spicy.

Bu guruhlar fast food terminologiyasining keng va tizimli xususiyatga ega ekanligini ko’rsatadi.

O’zbek tiliga ta’siri – ingliz tilidagi fast food terminlari o’zbek tiliga ham sezilarli ta’sir ko’rsatmoqda. Ayniqsa, shahar muhitida, reklama matnlarida, restoran menyularida va yoshlar nutqida bunday terminlar ko’p uchraydi. Masalan: burger, hot-dog, lavash, cheeseburger, nuggets, fries, combo, delivery.

Ba’zi terminlar o’zbek tilida fonetik va grafik jihatdan moslashadi. Masalan, **hot dog** so’zi “xot-dog” yoki “hot-dog” shaklida, **cheeseburger** esa “chizburger” shaklida yozilishi mumkin. Bu jarayon o’zlashma so’zlarning milliy til tizimiga moslashayotganini ko’rsatadi.

Xulosa. Ingliz tilida fast food terminlarining paydo bo’lishi bir nechta omillar bilan bog’liq. Ular orasida ijtimoiy hayot sur’atining tezlashuvi, Amerika ovqatlanish madaniyatining ta’siri, texnologik taraqqiyot, reklama va marketing, globallashuv hamda so’z yasalishi jarayonlari muhim o’rin tutadi.

Fast food terminlari nafaqat ovqat nomlarini, balki xizmat ko’rsatish shakllari, marketing strategiyalari va zamonaviy iste’mol madaniyatini ham ifodalaydi. Ingliz tili bu sohada asosiy termin yaratuvchi va tarqatuvchi til sifatida namoyon bo’lmoqda. Ushbu terminlarning boshqa tillarga, jumladan, o’zbek tiliga kirib kelishi globallashuv va madaniyatlararo aloqalarning tabiiy natijasidir.

Shunday qilib, fast food terminlari zamonaviy ingliz leksikasining faol, dinamik va xalqaro ahamiyatga ega qatlamlaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Crystal, D. *The Cambridge Encyclopedia of the English Language*. Cambridge University Press.
2. Yule, G. *The Study of Language*. Cambridge University Press.
3. Fromkin, V., Rodman, R., Hyams, N. *An Introduction to Language*.
4. Oxford Advanced Learner’s Dictionary.
5. Cambridge Dictionary.
6. McDonald’s, KFC, Burger King kabi xalqaro fast food brendlari menyu va reklama materiallari.